

Oponentský posudek disertační práce

Univerzita Karlova v Praze Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Název disertační práce: *Die Kollaboration von katholischer Kirche und Geistlichen mit dem Staatssozialistischen Regime der DDR aus theologisch-ethischer Perspektive*

Vedoucí práce: prof. Dr. Albert-Peter Rethmann

Autor: Gregor Buss

Oponent: doc. Jindřich Šrajber, Dr. theol.

Cílem disertační práce Gregora Busse je zhodnotit kolaboraci katolické církve a kněží se státním režimem v NDR z teologicko-etické perspektivy. Práce je členěna přehledně a logicky do dvou hlavních částí. Předchází jim precizní uvedení do problematiky, vymezení problému, objasnění metodiky zpracování, záměr práce. Autorem vytýčená cesta je legitimní a řádně zdůvodněná. Zvláště oceňuji diferencovaný přístup k materiálům tajné policie. Zajímavé je také objasnění dvojznačnosti (zálužnosti) používaného termínu (inoffizielle Mitarbeiter des MfS).

První část nabízí historickou sondu do inkriminovaného období komunistické totalitní moci v NDR, s cílem objasnit pozadí autorem sledované kolaborace s tímto režimem ze strany katolické církve a kněží. Tato část je zpracována přehledně, poctivě a odborně na výši. Předložený text dokladuje autorovu schopnost cíleně a systematicky zpracovat danou problematiku a uvážlivě a kompetentně postupovat k vytčenému cíli. Text je čtivý a dynamický. Autor nezapředává do zbytečných podrobností, které by mohly text zatěžovat a rozbíjet jeho jednotu. Jsou zde poctivě tříbena a dokladována historická fakta s cílem nabídnout čtenáři co nejvěrohodnější obraz dané situace. Autor nesklouzává k jednoduchému moralizujícímu odsuzování. Oceňuji autorovu nezbytnou diferenciaci (rozlišuje kritéria hodnocení), kterou předkládá v několika ohledech. Jde především o důležitou kategorizaci neoficiálního spolupracovníka MfS (s. 28 - 31); o rozlišování jednotlivých období; rozlišení oficiálních, polooficiálních a neoficiálních kontaktů s rozličnými složkami státní bezpečnosti tehdejší NDR (s.124n); rovněž tak rozlišení institucionální a osobní roviny odpovědnosti, zkoumání motivací, příčin a okolností kolaborace kněží (profil kolaborujícího kněze). Tato nezbytná rozlišení v sobě obsahují škálu etických otázek, jejichž řešení lze očekávat ve druhé části práce. Již teď je však možné autorovi předložit některé z otázek a postřehů. Bylo by dobré blíže specifikovat pozici biskupa Schaffrana. Podle autora zastával umírněnější pozici ve vztahu ke státní moci. Svým způsobem vybočoval z řady ostatních biskupů. Přesto je o něm známo, že na přelomu 70. a 80. let minulého století udržoval kontakty s podzemní církví v tehdejší Československu a tajně svítil její kněze. Nedoceněná podle mne zůstává ze strany autora etická otázka po zodpovědnosti církevních představitelů, kteří přistoupili na oficiální kontakty se státní mocí (tajnou policií). Domnívám se také, že nepřekročení mantinelů vytýčených biskupy ze strany jimi pověřených osob pro tento kontakt (viz prelát Hanisch) automaticky nezavdává jejich nevinu (jistou odpověď dostávám na s. 179). K jinak kvalitně zpracované první části mám výhradu k nadměrnému užívání různých zkratk v předloženém textu (jedná se hlavně o první část). Je tím zhoršena čtenářova orientace v něm. Z věcného hlediska bych navrhol formulovat jinak větu: „Die Frage ‚Warum wurde ein Priester IM?‘ ist weniger eine theologische oder ethische, sondern eher eine psychologische“ (s. 133). Přesnější je podle mne vyjádření „... ist nicht nur eine theologische und eine ethische, sondern auch eine psychologische.“

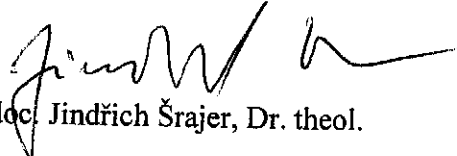
Ve druhé části se autor věnuje kolaboraci kněží z etického pohledu. Název této části ovšem neodpovídá zcela názvu práce. V něm se hovoří o kolaboraci katolické církve a kněží bývalé NDR. Ve zmiňované části je řeč jen o kolaboraci kněží. Autor v této části opětovně zdůrazňuje

svůj záměr. Jeho ambicí není hodnotit jednotlivé případy kolaborace kněží, nýbrž vypracovat kritéria pro jejich hodnocení. Pro autora jsou to především tři sledovaná kritéria: chtění (vůle – /intence, motivace/) – mít možnost (svoboda) – poznání. Na základě těchto kritérií usiluje o komplexní etické hodnocení zkoumaného jevu (správně si uvědomuje provázanost těchto kritérií). Neopomíjí přitom důležité rozlišení na vnější a vnitřní stránku jednání. Poctivou systematickou analýzou a reflexí jednotlivých kritérií (morálních teorií /Tomáš Akvinský, Kant, Schockenhoff aj./) formuluje hodnotící etické závěry (spíše otázky) vzhledem k praxi neoficiálních spolupracovníků tajné policie ze strany katolických kněží tehdejší NDR. Autorem je tato praxe v obecné rovině hodnocena negativně. Nejedná se však o paušální odsudek. Autor věrně naplňuje na začátku práce vytýčenou metodologii postupu a nabízí velmi kompetentní a fundovanou diferenciaci mezi jednotlivými případy, která má zmiňované paušalizaci zabránit. Autorovy závěry jsou doložené, eticky hodnověrné a citlivě vyvážené. Za věcně nesprávnou – i vzhledem k předchozímu textu autora – lze však považovat větu na s. 277: „Die Nachlässigkeit im Erkennen des Guten ist an sich noch nicht unmoralisch, aber sie führt in der Regel zu unmoralischem Handeln.“ Zanedbání poznání dobra již podléhá etickému hodnocení. Šestá část je pak zdařilým doplněním komplexního pojetí probírané tematiky. Stejně tak oceňuji závěrečnou reflexi.

Bussem předložená disertační práce je velmi zdařilá. Nezbyvá než autorovi pográtulovat ke zdařilému dílu!!! Kdybych měl něco vyzvednout, pak určitě „čistou“, dobře zvládnutou metodologii. Citlivý a diferencovaný přístup v etickém hodnocení. Dokladované výstupy a předkládaná tvrzení. Vysoká stylistická úroveň (objevil jsem jen několik málo „překlepů“). Práce s cizojazyčnými zdroji. Velmi rozsáhlý odkazový aparát a okruh použité literatury...

Velmi rád doporučuji tuto práci k obhajobě a po jejím úspěšném absolvování navrhuji udělit titul doktor teologie (Th.D).

České Budějovice
9. 8. 2010

doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.